

Yayın Geliş Tarihi: 22.11.2012
Yayına Kabul Tarihi: 10.04.2014
Online Yayın Tarihi: 29.04.2014

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Cilt: 16, Sayı: 1, Yıl: 2014, Sayfa: 83-113
ISSN: 1302-3284 E-ISSN: 1308-0911

SİYASETTE KADININ YERİ VE ÖNEMİNE İLİŞKİN BİR ARAŞTIRMA: TUNCELİ İL ÖRNEĞİ¹

Sabit MENTEŞE*

Öz

Bu çalışmada, Tunceli’de kadının siyasetteki yeri ve önemi yine Tuncelili kadınların algısına göre belirlenmek istenmiştir. Bu amaçla, kendilerini siyasetin neresinde gördükleri, görmek istedikleri yerde olup olmadıkları ve siyasette kadının gereken yerde olmamasına engellerin neler olduğunu kapsayan yarı yapılandırılmış sorulara verilen cevaplardan elde edilen bulgulara göre saptanmıştır. Basit tesadüfi örnekleme yöntemiyle Tunceli merkezde 18 yaş üstü 195 kadından veri toplanmıştır. Bulgulara göre Tunceli kadını kendisini, seçilmiş olarak siyasetin kısmen de olsa kenar ya da kıyısında görmekte, buna karşılık, siyasi nitelikli etkinliklere katılım bakımından ise oldukça içinde ve ilerisinde bir yerlerde görmektedir. Büyük çoğunluğu Alevi Kızılbaş inancında olan Tunceli’de kadınlar, bu inancın kendilerini özgür hissetmelerine ve siyasete katılımlarına olumlu katkı sağladığına inanmaktadırlar. Siyasette seçilmiş biri olma noktasında, kadınların çoğunluğu kendilerini milletvekili olarak görmek istediklerini belirtmişlerdir. Yine bu araştırma ile Tunceli’de kadın- erkek arasında ciddi bir ayrımcılık yaşanmadığı halde, ülke genelinde mevcut siyasal yapılanmanın Tunceli’ye de yansıdığı, bu nedenle Tunceli’de kadının bir şekilde siyasetin nesnesi olmaktan kurtulamadığı yargısına varılmıştır. Sonuç olarak, kadının dünya ve Türkiye genelinde olduğu gibi Tunceli’de de siyasetin nesnesi olmaktan çıkarak öznesi durumuna gelmesi bir demokrasi sorunu olarak ele alınıp çözümü ile mümkün görünmektedir.

***Anahtar Kelimeler:** Tunceli, Kadın, Siyaset, İnanç.*

A STUDY OF THE PLACE AND IMPORTANCE OF WOMEN IN POLITICS: THE CASE OF TUNCELİ²

Abstract

This study has attempted to determine the place and importance of women in politics in Tunceli as perceived by women in Tunceli. For this purpose, the study has determined that where women see themselves in politics, where they want to be and the

¹ Bu çalışmanın taslak hali “Dokuz Eylül Üniversitesi Uluslararası Kadın Konferansı, Kadın Olmak Farkındalık ve Özgürleşme, 09 - 11 Mayıs 2012, İzmir”de sözlü olarak sunulmuş ve bildiriler kitabında (CD Rom diskinde) yayınlanmıştır.

* Yrd. Doç. Dr., Tunceli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetim Bölümü, smentese@tunceli.edu.tr

² The draft version of this work was presented verbally at “Dokuz Eylül University International Woman Conference -Being a women, Awareness and Freedom-, 9-11 May, 2012, İzmir” and issued on the conference proceedings CD Rom.

obstacles to women's participation in political life by collecting data through semi-structured questions. Data have been collected from 195 women of 18 years and over from Tunceli by using the random sampling method. According to the findings, women in Tunceli do not see themselves as playing a significant role to get elected, but participating in political events. It has been concluded that women in Tunceli where majority of people identify themselves as Alevi/Kızılbaş believe that this identity has a positive impact on their freedom and participation in political life. Many women in Tunceli stated that they would like to participate in politics as a parliamenter. This study has arrived to the conclusion that in Tunceli even though there is no discrimination between genders, the current political situation in Turkey affects Tunceli therefore women cannot get rid of being the object of the politics. This study has arrived to the conclusion that women in Tunceli as well as in Turkey and all over the world may get rid of being object of the politics and become a subject only if it is considered as a democratic problem to be solved.

Keywords: Tunceli, Women, Politics, Belief.

GİRİŞ

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin Ülke Programı Belgesi (ÜPB), ülkedeki kadınları, kamusal, siyasi ve ekonomik yaşama katılmaları engellendiği için ekonomik fırsatlardan yararlanamayan ve siyasi alanda sınırlı bir şekilde temsil edilen ve sınırlı güce sahip olan, dezavantajlı durumdaki bir sosyal grup olarak tanımlamaktadır (ÜPB, 2006–2010).

Modern toplumların ortaya çıkışından bu yana kadınlar özel alan denen ilişkiler alanına kapatılarak kamusal yaşamın fırsatlarından, özellikle de insan hakları koruma kalkanından mahrum bırakılmıştır (Üşür, 2008: 215). 20. Yüzyılda geleneksel yaşam biçiminin terk edilerek çağdaş yaşam biçimine geçilmesiyle özellikle seçme ve seçilme konusunda yasalarda yapılan eşitlikçi düzenlemeler, kadının siyasal katılımında değişiklikler yaratmış olsa da, bugün kadının siyasal katılımı hâlâ erkeklerle eşit düzeye gelememiştir (Gökçimen, 2008). Genel olarak kadınların siyasi hayattaki rolleri, kadınların iş hayatındaki ve farklı toplumsal ortamlardaki rollerinden bağımsız değildir (Arıkboğa, 2009). Bununla beraber, “kadınların toplumsal ve ekonomik hayata katılımının yetersizliği, siyasal temsil sorununun da en temel ve en önemli yapısal nedeni” olarak görülmektedir (Toksabay ve Memişoğlu, 2007: 8-9). Siyasal katılmayı belirleyen önemli ölçütler, siyasal katılımı gerçekleştiren bireylerin özellikleridir. Bireyin özellikleri de kişisel özelliklerden fiziki özelliklerine, hatta sosyo-ekonomik ve değer yargılarına kadar uzanmaktadır (Çukurçayır, 2000: 27-28).

Siyaset bilimci Dahlerup, kadının siyasetteki statüsünün güçlendirilmesine ve siyasette ve kadın ve erkek dengesinin sağlanmasına yönelik beş argüman ortaya koymuştur. Bunlar “adalet”, “fayda”, “tecrübe”, “menfaat çatışması” ve “demokratik meşruluğu arttırma”dır. Bunlardan birincisi “adalet”, argümanıdır. Bu argümanın üzerinde durduğu esas nokta nüfusun yarısını meydana getiren kadınların temsil oranında da benzer rakamları elde etmesi gerekliliğidir. Bu

argüman, eşit temsili bir adalet konusu olarak ele almaktadır. İkincisi “fayda” argümanıdır. Bu argüman temelde toplumda mevcut olan bütün yeteneklerden faydalanmanın, o toplumun yararına olacağı düşüncesini savunmaktadır. Üçüncü argüman “kadınların tecrübelerinin dahil edilmesinin önemi” üzerinedir. Kadınların toplumdaki tecrübeleri erkeklerden farklılık göstermektedir ve dolayısıyla ihtiyaçlara yönelik erkeklerden farklı çıkarımlarda bulunabileceklerdir. Dördüncü argüman, kadın ve erkek arasında çeşitli menfaat çatışmasını konu edinen “menfaatler çatışması” argümanıdır. Bu argümana göre, kadınlar ve erkekler aile içi şiddet, eşit işe eşit ücret gibi konularda farklı bakış açılarına sahiptirler. Dolayısıyla kadınların parlamentoda yer alması bu tarz sorunların çözümünde büyük önem teşkil etmektedir. Son argüman, “demokratik meşruluğu arttırmak, toplumu modernleştirmek” üzerinedir. Modern bir ülke olabilmek ve demokrasiyi kılabilmek için kadınların temsile katılımı şarttır (akt. Aydemir ve Aydemir, 2011: 31).

Kadının dünya ve Türkiye genelinde olduğu gibi Tunceli’de de siyasetin nesnesi olmaktan çıkarak, öznesi durumuna gelebilmesi ancak bir demokrasi sorunu olarak ele alınması ve bu kapsamdaki çözümüne bağlı olduğu söylenebilir. Diğer bir ifade ile kadın sorunu bir bütündür. Siyasetteki yeri dâhil, diğer tüm sorunları ülkenin demokratikleşmesiyle ilişkili olup, çözümü de ülkenin demokratikleşmesi ile mümkün görünmektedir. Bu çalışmada, kadının siyasetteki yeri ve önemi, Tunceli merkez ilçesinde yaşayan kadınların algılarına göre tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla çalışmada öncelikle siyasal katılma ve kadın’ın dünya’da ve Türkiye’deki durumu üzerinde durulmuştur. Daha sonra sırasıyla çalışmanın amacı, yöntemi, verilerin toplanması ve analizi, bulgular ve yorumdan sonra sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

Kadının birey olarak tanımlanamayışının tarihçesi hayli eskilere dayanmaktadır. Tam olan erkektir. Kadın; ataerkil düzene geçişle birlikte ve tek tanrılı dinlerin de desteklediği bir şekilde hep erkeğe göre anlatılmış ve tanımlanmıştır (Eşbah, 2006: 35). Ataerkil, erkek egemen toplumlarda erkek her alanda ve her zaman güçlü, başarılı ve özgürdür; kadın ise erkeğine her koşulda itaat etmekle yükümlü, kendini özne olarak gerçekleştiremeyen bir nesne ve “öteki” olarak, tanımlanmaktadır (Beauvoir, 1972). Bu nedenle, kadın kendini geleneksel değer yargılarına göre algılamakta ekonomik, sosyal ve politik yaşamdan soyutlamaktadır (Aras, 2011: 26).

Toplumların sosyo-ekonomik ve kültürel yapısına uygun olarak şekillenen toplumsal cinsiyet rolleri düzeni buna uygun çeşitli mekanizmalar da üretir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet rolleri rejimleri ve buna uygun olarak gelişen yöntemler ve mekanizmalar tarih içinde, coğrafyaya, zamana, sınıfa ya da ırka göre olduğu kadar, toplumun siyasi ve ekonomik koşullarına göre de çeşitlilik göstermektedir (Ökten, 2009: 303).

Siyasal katılma, toplum üyesi kişilerin (vatandaşların) siyasal sistem karşısında durumlarını, tutumlarını ve davranışlarını belirlemektir. Sadece oy

kullanma anlamına gelmeyen siyasal katılma, basit bir meraktan yoğun bir eyleme kadar uzanan geniş bir tutum ve faaliyet alanını kapsar (Kapani, 2010: 144; Fedayi, 2011: 211; Kışlalı, 1996). Siyasal katılma, siyasal bir davranış türü olarak bireylerin, alınan ya da alınacak her türlü siyasal, ekonomik ve toplumsal kararlar karşısında gösterdikleri tepkiler, eğilimler ve yaklaşımlardan oluşmaktadır (Öztekin, 2007: 229). Geleneksel toplumlarda siyasi katılmanın sınırlılıklarına karşılık günümüz modern toplumlarında siyasi katılımda artış gözlemlenmiştir (Fedayi, 2011: 121). Siyasal katılımın çok boyutlu olması, birtakım sınıflandırmaların yapılmasını da gerekli kılmıştır (Dinç, 2002: 12-13). Yapılan bir sınıflamaya göre siyasal katılmanın boyutları; gözlemci eylemler, aracı eylemler ve siyasi mücadeleye yönelik eylemler olarak gruplandırılmıştır (Milbrath, 1965: 18; akt. Altan, 2011: 316). Robert Dahl tarafından yapılan bir sınıflandırmaya göre siyasal katılım; ilgi, önemseme, bilgi ve eylemden oluşmaktadır. İlgi, siyasal olayları izlemeyi; önemseme siyasal olaylara önem vermeyi; bilgi, olaylar ve sorunlar hakkında bilgi sahibi olmayı; eylem ise, siyasal olaylara aktif olarak katılmayı ifade etmektedir (akt. Fedayi, 2011: 119). Çalışmada kadının siyasetteki yeri için, Dahl'ın siyasal katılımı ile ilgili yaptığı sınıflama esas alınmıştır.

Milbrath (1965), siyasal faaliyete katılma değişik düzeyde ve çeşitli biçimlerde kendini gösterir. En alt kademede, gazete, dergi, radyo, televizyon ve internet yoluyla siyasal olayları izleme, dinleyici olarak mitinglere katılma, özel temaslarda siyasal konuları tartışma gibi faaliyetler yer alır. Bunlara seyirci faaliyeti denilmektedir. Bunun ötesinde, orta kademede, siyasal olaylar ve sorunlar karşısında açıkça vaziyet alarak eyleme geçme söz konusu olur: Gazetelerde yazı yazmak, medyada ve mitinglerde konuşmak, sanal âlemde kampanya yürütmek, siyasal liderlerle görüşerek onları etkilemeye çalışmak, bir partiye veya adaya para yardımında bulunmak gibi. Siyasal katılımın en ileri kademesi, doğrudan doğruya olayların içine karışarak ve aktif rol alarak girilen faaliyetleri kapsar. Bir siyasal partiye aktif üye olmak veya yöneticilik görevini yapmak, seçimli kamu görevlerinde bulunmak veya bunlara adaylığını koymak, seçim kampanyalarında fiilen çalışmak gibi (Fedayi, 2011: 119-120).

Bundan başka, bireyleri siyasal katılıma iten bazı nedenler bulunmaktadır. Bunlar;

- a) Kişisel bağlılığa dayanan katılım
- b) Dayanışmadan doğan katılım
- c) Çıkara dayanan katılım ve
- d) Yurttaşlık duygusuna dayanan katılım (Özbudun, 1983: 5).

Siyasal katılımın insan haklarının ve demokrasinin bir gereği olduğu düşüncesinden hareketle, her bireyin istediği faaliyet türü ve istediği düzeyde siyasal katılımı mümkündür. Ancak araştırmalar, yerleşim yeri, sosyo-ekonomik durum, ideoloji, statü, yaş, inanç, etnisite ve cinsiyet değişkenine bağlı olarak siyasal katılma etkinliklerinde bireyler arasında farklılıklar olabileceğini göstermektedir (Kışlalı, 2007: 154; Kapani, 2010: 146; Alkan, 2004; Negiz, 2008;

KA-DER, 2007; Şahin, 2011; Gül, 2003; Gökçimen, 2009; Savran, 2006; Çaha, Toprak ve Dalmış, 1996; Kalaycıoğlu, 1999; Esmer, 2002).

Kadınların politikaya adım atışları, Fransız devrimi sırasında, 1791 yılında Olympe de Gouges'in "Kadın Hakları Bildirgesi"ni yayınlamasından sonradır. 1831 ve 1848 devrimleri esnasında da Fransa'daki kadınlar seçme hakkını talep ederken, İngiltere'de ise Kadın Hakları için ilk çıkışlar 1832'de gelmiştir (Çelik, 2009). Kadınlara seçme ve seçilme hakkı farklı ülkelerde farklı zamanlarda verilmiştir. Tarihte ilk kez Yeni Zelanda'da kadınlara seçme hakkı 1893 yılında, seçilme hakkı 1918'de verilmiştir. İskandinav devletlerinde kadınlar 1880'li yıllarının başlarında politik haklarını ilan etmişlerdir. Buna karşın Orta Avrupa'daki ilk talepler 1900'lü yıllardan sonra, bazı Akdeniz ülkelerinde de Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkmıştır (Çakır, 2009; Gül, 2003).

Kadınların toplumsal yaşantının pek çok alanında erkeklerle eşit haklara sahip olmak için hak taleplerinin oldukça uzun bir tarihi geçmişi bulunmaktadır. Kadınların siyasal ve toplumsal eşitlik uğrunda mücadeleleri 19. ve 20. yüzyıllarda yoğunlaşarak devam etmiş ve en azından yasal alanda önemli kazanımlara yol açmıştır (Berktay, 2004: 9). Batıda kadınların eşit hak mücadeleleri öncelikle eğitim alanında başlamıştır. Günümüzde de kadının siyasal katılımı hâlâ erkeklerle eşit düzeye gelememiştir. Çoğu toplumda, uzun süreler, yasal düzenlemelere rağmen siyasetin erkeklere ait bir iş olduğu anlayışı egemen olmuştur (Altındal, 2009: 353). Buna göre kadınlara seçme hakkı ile seçilme hakkı birlikte tanınmamıştır. Seçilme hakkı neredeyse 20. yüzyılın ilk çeyreğinde, esas olarak da II. Dünya Savaşı'ndan sonra tanındığı görülmektedir. Buna karşılık Türkiye'de, kadınların siyasal hakları, çıkarılan kanunlarla 1930'da yerel seçimler, 1934'te ise genel seçimlerde tanınmıştır (Gökçimen, 2008: 5).

Kadınlara erken bir dönemde siyasal katılım hakkının verilmesi, Türkiye'de kadının siyasal katılımında temsil oranına beklenen düzeyde yansımamıştır. Türkiye parlamentosunda yıllara göre kadın ve erkek temsilci sayılarını incelediğinde, 1950 seçimlerinde kadın temsil oranının yüzde 0.61'e kadar düştüğü görülmektedir. İlk kez 2002 seçimlerinde 24 kadın üye ile uzun bir süreçten sonra %4,36'lık bir orana ulaşılmıştır. 2007 seçimlerinde ise %100'ü geçen bir artışla %9,1'lik bir orana ulaşmış ve toplamda 50 kadın milletvekili meclise girmiştir. Ancak temsil oranı 550 milletvekili içinde değerlendirilince artışın kayda değer olmadığı anlaşılmaktadır (Çağlar, 2011: 4).

2011 genel seçimlerine gelindiğinde, bu oranın %14'e çıkmış bulunması, olumlu bir gelişme olarak değerlendirilirse de, tam olarak yeterli görülmemektedir. Nitekim Türkiye'nin yıllara göre parlamentoda kadının sayısal hareketliliği (Tablo 1) ile dünya (Tablo 2) ve bölgesel kadın temsil oranları ile (Tablo 3) karşılaştırıldığında daha iyi anlaşılmış olacaktır.

Tablo 1: Parlamentodaki Kadın Milletvekili Oranları (Türkiye)

Seçim Yılı	Parlamentodaki Milletvekili Sayısı	Kadın Milletvekili Sayısı	Toplam İçindeki Payı
1943	435	16	3.7
1950	487	3	0.6
1957	610	7	1.1
1965	450	8	1.8
1973	450	6	1.3
1991	450	8	1.8
1999	550	22	4.0
2002	550	24	4.4
2007	550	50	9.1
2011	550	78	14.0

Kaynak: KSGM (Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü) Türkiye’de Kadının Durumu Raporu 2007 ve YSK’nın 2011 genel seçim sonuçlarından derlenmiştir.

Tablo 1’de görüldüğü üzere Türkiye’de parlamentodaki kadın milletvekillerin oranı 2007 seçimlerine kadar oldukça düşüktür. Ancak 2011 genel seçim sonuçlarında durum biraz da olsa kadınlar lehine dönmüştür. Ancak bu lehe dönüşün göreceli olduğu söylenebilir. Dolayısıyla, kadın politikacıların politika sahnesindeki bireysel varlıkları, kadınların nesnel olarak farklı gereksinimlerinin etkili bir biçimde karşılanacağına güvencesi değildir. Bir kere, bu haliyle, kadınların cinsleri adına konuşma güvenini elde edebildikleri, politika sahnesinde nitel bir değişim yaratabilecekleri beklenmemektedir. Savran (2006), uluslararası kadın hareketince geliştirilip BM’nin uluslararası hedefleri arasına da girmiş ve resmî kabul görmüş bulunan %30’luk oran, “asgari temsil eşiği”ne ulaşmadan, kadınların kendi hemcinslerinin sorun ve gereksinimlerini temsil etmelerinin olanaklı olmadığını belirtmektedir.

Tablo 2’de Dünya Parlamentolar Arası Birliğin 1 Ocak 2014’te 189 ülkeden elde ettiği bilgilerden derlenmiş ve ilk 15 sırayı oluşturan Ulusal Parlamentolardaki kadın parlamenterlerin oranı verilmiştir.

Tablo 2: Seçilmiş Bazı Ulusal Parlamentolarda Kadın Temsil Oranı (İlk 15)

Ülkeler	Seçim (Yıl)	Sandalye (N)	Kadın (N)	Kadın %
1. Ruanda	2013	80	51	63.8
2. Küba	2013	612	299	48.9
3. İsveç	2010	349	1157	45.0
4. Güney Afrika	2009	400	179	44.8
5. Finlandiya	2011	200	85	42.5
6. Belçika	2010	150	62	41.3
7. İzlanda	2009	63	25	39.7
8. İspanya	2011	350	139	39.7
9. Norveç	2013	169	67	39.6
10. Mozambik	2009	250	98	39.2
11. Danimarka	2011	179	70	39.1
12. Angola	2012	220	81	38.8
13. Hollanda	2012	150	58	38.7
14. Kostarika	2010	57	22	38.6
15. Arjantin	2013	257	94	36.6

Kaynak: <http://www.ipu.org/wmn-e/arc/classif010114.htm> (16.03.2014).

Tablo 2 incelendiğinde görüleceği üzere, kadının parlamentoda temsiline ilişkin Ruanda, %63,8 ile ilk sıradır. Küba %48,9 ikinci ve İsveç %40 ile üçüncü sıradadır. Yine aynı verilerde, Türkiye % 14,4 ile 96. sırada, İran (İslam Cumhuriyeti) ise %3,1 ile 139. sırada bulunmaktadır. Bu durum ülkelerin gelişmişlik ve siyasal örgütsel yapılarıyla kadınların siyasi etkinlikleri ve buna bağlı ulusal parlamentolarda temsil oranı arasında bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Bütün olarak yani 168 ülkenin tümüne bakıldığında Ruanda hariç tümünde kadın vekil sayısı oran olarak erkeklerden düşüktür. Aynı şekilde kadınların siyasal temsiline ilişkin bölgesel veriler de kadınların lehine görünmemektedir. Türkiye'nin Avrupa ülkeleri sıralamasının gerilerinde yer alması, AB müzakere süreci değerlendirme raporlarında demokratikleşmenin bir göstergesi olarak dile getirilmekte ve kota düzenleyici önlemlerin uygulanması gerektiği vurgulanmaktadır (Çağlar, 2011: 11).

Tablo 3'te ise bölgelere göre kadın temsil oranları verilmiştir. Tablo 3'te görüldüğü üzere bölgesel ortalama Arap ülkeleri %11,4 ile en düşük orana sahip bulunmaktadırlar. En yüksek ortalamayla İskandinav ülkeleri %41,6 ile ilk sırayı alırken, %22,4 ile Amerika Kıtası ikinci sırayı almıştır. Üçüncü sırada %21,9 ile Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) Üyesi Ülkeleri (İskandinav ülkeleri dâhil), %20 ile Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) üyesi ülkeler (İskandinav ülkeleri hariç), %19,0 ile beşinci sırada Asya, %18,3 ile Afrika altıncı ve %12,4 ile de Pasifik Ülkeleri yedinci sırada yer almıştır.

Tablo 3: Bölgelere Göre Kadın Temsili (Bölgesel Ortalamalar)

Bölgeler	Ortalama
İskandinav Ülkeleri	% 41.6
Amerika Kıtası	% 22.4
Avrupa AGİT Üyesi Ülkeler (İskandinav ülkeleri dâhil)	% 21.9
Avrupa - AGİT üyesi ülkeler (İskandinav ülkeleri hariç)	% 20.0
Asya	% 19.0
Afrika	% 18.3
Pasifik	% 12.4
Arap Devletleri	% 11.4

Kaynak: Parlamentolar Arası Birlik (IPU) 2011; akt. Aydemir, D, ve Aydemir, E. (2011). *Türk siyasetinde kadın: Çok oluyoruz*. USAK Sosyal Araştırmalar Merkezi, USAK Raporları, No 11-05, s. 31.

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (OSCE) verilerine göre kadının siyasal yaşama katılımının ilk basamağı kabul edilebilecek yerel yönetimlerde ki temsili sınırlıdır. Dünya parlamentolarındaki kadın sayıları ile karşılaştırıldığında, yerel yönetimlerde kadının temsili Türkiye'de de yeterli olmadığı görülür. 29 Mart 2009 yerel seçim sonuçlarına göre belediye başkanlarının neredeyse tamamına yakını erkektir. Nitekim 3281 İl Genel Meclis üyesinin %3,51'i yani 115'i kadın; il, ilçe ve beldelerde seçilen 2093 Belediye Başkanının %99,10'u erkektir. Geriye kalan %0,90'ı yani 26'sı kadındır. Yine 32392 belediye meclis üyesinin 3092'si yani %95,46'sı erkek ve %4,54'ü yani 1471'i kadındır (Çağlar, 2011: 14). Buna

karşılık, 1997 yılında AB ülkelerinde seçilmiş her beş yerel yöneticiden biri kadındır.

Duvarger (akt. Tekeli, 1998: 87) , kadınların muhafazakâr partilere olumlu bakmaları ve erkeklere göre seçimlere daha az katılma eğilimi taşımalarına karşılık; tutucu partilere erkeklere göre daha fazla destek çıktıklarını belirtmektedir. Keza Duvarger'in tespit ettiği bu siyasal davranışın Türkiye'de kadınlar için de geçerli olduğu söylenebilir. Türkiye'de yasal anlamda kadın hakları dünya ülkeleri ile karşılaştırıldığında iyi bir durumda olduğu söylenebilir. Ancak, sıra bu hakların kullanılmasına geldiğinde benzer durumdan söz etmek mümkün görünmemektedir. Nedenleri çok ve çeşitli olmasına karşılık bunların toplumsal cinsiyete dayalı işbölümü, sosyo-ekonomik faktörler, siyasal ve kültürel faktörler ile siyasal sistemin işleyişi olduğu belirtilmektedir (Aydemir ve Aydemir, 2011: 16-18). Nitekim Doğramacı (1997: 141) kadının siyasal yaşama aktif olarak katılmayışının nedenlerinin başında geleneksel ataerkil aile ilişkilerinin geldiğini belirtirken, Çağlar (2011: 10) demokrasinin işleyişi ile siyasi partilerin kadın politikası ve cinsiyetçi yaklaşım uygulamalarını göstermektedir.

Tunceli, cumhuriyet kurulduktan 12 yıl sonra, yani 25 Aralık 1935 tarih ve 2884 sayılı Tunceli Vilayeti'nin İdaresi Hakkında Kanun ile Dersim olan adı dâhil, coğrafi konumu da değiştirilerek bu günkü il statüsüne kavuşmuştur. Belediye statüsüne ise 1945'de kavuşur. Tunceli belediye seçimleri ilk olarak 1950'de yapılır. 1950'de yapılan belediye seçimleri de dâhil, 2004'e kadar kadın belediye başkanına rastlanmaz. Ancak son iki dönemdir (2004-2009) Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) kazanmış ve her iki dönemde de başkan kadındır (Tunceli Valiliği, 2012; Fırat Kalkınma Ajansı, 2011; Tunceli Valiliği, 2009; Tunceli Belediyesi, 2012; www.ysk.gov.tr, 05.12.2013).

Tunceli ili sosyo-ekonomik gelişmişlik açısından Türkiye illeri içinde son sıralarda yer almaktadır. Organize sanayi bölgesi de bulunmamaktadır. Tunceli ilinin (ilçeleriyle birlikte) toplam nüfusu adrese dayalı nüfus kayıt sistemi veri tabanına göre 83.061'dir. Bunun 35.271'i kadın, 47.290'ı erkektir. Yıllık nüfus artış bakımından bütün iller arasında son sırada yer alan Tunceli'nin, yıllık nüfus artış hızı ise binde eksi 79,69'dur. Ülke genelinde toplam nüfusun %0,10'unun (76 bin 699 kişi) ikamet ettiği Tunceli toplam nüfustan alınan pay açısından 81 il içerisinde 80. sıradadır. İlde nüfusun yaş grubu dağılımına bakıldığında %70,17'si (53 bin 822 kişi) 15-64 yaş grubunda, %17,41'i (13 bin 35 kişi) 0-14 yaş grubunda, %12,42'si (9 bin 527 kişi) 65 yaş ve üstündedir (TUİK, 2009). Tunceli merkez ilçe nüfusu ise 31.500'dür (Tunceli Valiliği, 2012). Kadınların %53,3'ü ortaöğretim mezunu iken, %28,2'si üniversite, %9,7'si önlisans, %6,7'si lisansüstü ve %2,1'i ilköğretim mezundur (Tunceli MEM, 2013; DAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı İstatistikleri, 2012).

Amaç

Bu çalışmanın amacı, Tunceli merkez ilçe nüfusuna kayıtlı, seçme hakkına sahip ve merkez ilçede ikamet eden kadınların algısına göre kadının siyasetteki yeri ve önemini belirlemektir. Bu amaçla aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

Kadınlar;

1. Kendilerini siyasetin neresinde görmektedirler?
2. Siyasete nasıl bakmaktadırlar?
3. Siyasi kararlarını nasıl ve kimin ile birlikte vermektedirler?
4. Siyaset kendileri için ne anlama gelmektedir?
5. Siyasetin herkesi ilgilendiren bir sorumluluk olup olmadığına ilişkin görüşleri nedir?
6. İnançlarının siyasal davranışları üzerine etkisi var mıdır?
7. Siyasetin neresinde olmak istemektedirler?
8. Koşulların elvermesi durumunda hangi göreve seçilmiş olmak istemektedirler?
9. Siyasette olması gereken yere engel olan nedenlere ilişkin görüşleri nedir?

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Bu kısımda, sırasıyla araştırmanın modeli, evren ve örneklemin seçimi, veri toplama aracı, verilerin toplanmasında izlenen yol ve verilerin analizinde kullanılan istatistiksel teknikler açıklanmıştır.

Araştırmanın Modeli

Evren ve örneklem

Araştırma betimsel (tarama) modele göre yapılandırılmış olup, nitel araştırma özelliği taşımaktadır. Nitel araştırma doğası gereği esnek ve bu esneklik araştırma sürecinin, örneklem alma aşaması da dâhil, her aşaması için geçerlidir. Dolayısıyla, görüşlerine başvurulacak denekleri belirlerken, basit rastgele örneklem yöntemi kullanılarak örneklem oluşturulmuştur. Basit rastgele yöntemi ile örneklem almanın ana prensibi her bir ana kütle elemanının aynı olasılıkla örneğe girebilmesidir. Özelliklerin normal dağıldığı varsayıldığı durumlarda bu yöntemle seçilen bir grubun evreni temsil ettiği varsayılır (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 103). Araştırmanın evreni Tunceli, örnekleme ise Tunceli merkez nüfusuna kayıtlı 18 yaş ve üstü toplam 195 kadından oluşturulmuştur. Araştırmaya dâhil edilen bireylerin demografik bilgileri Tablo 4’de yer almaktadır.

Tablo 4: Örneklem Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı (n=195)

Değişken		N	%
Cinsiyet	Kadın	195	100
	Erkek	-	-
Birlikte Yaşadığımız Kişi Sayısı	Tek Başına	2	1,0
	İki	10	5,1
	Üç	51	26,2
	Dört	75	38,5
	Beş	15	7,7
	Altı ve Üstü	42	21,5
Meslek Grubunuz	Ev Hanımı	11	5,6
	Öğrenci	109	55,9
	Emekli	1	0,5
	İşçi	49	25,1
	Devlet Memuru	25	12,8
Eşinizin Meslek Grubu	Çiftçi	1	0,5
	Öğrenci	23	11,8
	Emekli	1	0,5
	Serbest Meslek	57	29,2
	İşçi	47	24,1
	Devlet Memuru	66	33,8
Eğitim Durumunuz	İlköğretim	4	2,1
	Ortaöğretim	104	53,3
	Meslek Yüksek Okulu (İki Yıllık)	19	9,7
	Üniversite (4 Yıllık)	55	28,2
	Lisans Üstü (Yüksek Lisans/Doktora)	13	6,7
Eşinizin Eğitim Durumu	İlköğretim	14	7,2
	Ortaöğretim	52	26,7
	Meslek Yüksek Okulu (İki Yıllık)	55	28,2
	Üniversite (4 Yıllık)	71	36,4
	Lisans Üstü (Yüksek Lisans/Doktora)	3	1,5
Medeni Haliniz	Evli	115	59,0
	Bekâr	77	39,5
	Diğer	3	1,5
Yaşınız	30 ve Altı	110	56,4
	31-40 yaş grubu	42	21,5
	41-50 yaş grubu	32	16,4
	51-65 yaş grubu	9	4,6
	65+Üstü grubu	2	1,0

Tablo 4'te araştırma kapsamına dâhil edilen kadınların demografik özellikleriyle ilgili bilgiler ele alınmıştır. Tabloya bakıldığında kadınların çoğunluğu dört kişiyle (%38,5) yaşamaktadırlar. İkinci en çok 3 kişiyle (%26,2) yaşamaktadırlar. En az ise tek başına (%1) yaşamaktadırlar. Bu durum Tunceli'de nüfus planlamasının karşılık bulduğunu ya da kabul gördüğünü göstermektedir. Kadınların mesleklere göre dağılımına bakıldığında, %55,9 ile öğrenciler ilk sırayı almaktadır. Daha sonra sırasıyla işçiler %25,1, devlet memurları %12,8 ve %5,6 oranında ise ev hanımları yer almaktadır. Katılımcıların meslek grupları %33,8 ile devlet memurları ilk sırayı alırken, ikinci sırayı %29,2 ile serbest meslek sahipleri almıştır. Geriye kalan %24,1'i işçi, %11,8'i öğrenci, %0,5'i çiftçi ve %0,5'i ise emeklidir. Bu bulgu Tunceli'ye ait eğitim verileriyle örtüşmektedir. Görüşülen kadınların (işçi-memur fark etmez) AÖF öğrencisi olmalarının yanında, Tunceli'ye üniversitenin açılmasıyla birlikte, önlisans başta olmak üzere, 4 yıllık programlara

kayıt yaptırmış oldukları görülmektedir. Yine, ilin en önemli özelliklerinden biri, eğitime olan yatkınlıklarıdır. Nitekim eğitim durumu açısından ele alındığında, Tunceli ilinde kadınların öğrenim durumlarının oldukça yüksek olduğu görülür. Tunceli’de kadınların %53,3’ü ortaöğretim mezunu iken, %28,2’si üniversite, %9,7’si önlisans, %6,7’si lisansüstü ve %2,1’i ilköğretim mezunudur. Okuma yaşında olan ve halen bir işte çalışır olsun ya da olmasın, kadınların ekseriyeti bir örgün ya da yaygın eğitim kurumundan ya mezun ya da kayıtlıdır. (Tunceli MEM, 2013; DAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı İstatistikleri, 2012; Türkiye İstatistik Kurumu ve MEB İstatistikleri, 2012). Nitekim katılımcıların eşlerinin eğitim durumuna bakıldığında; %26,7’sinin ortaöğretim, %28,2’sinin önlisans, %36,4’ünün üniversite, %1,5’inin lisansüstü ve %7,2’sinin ise ilköğretim mezunu olduğu görülmektedir. Bu veriler Tunceli gibi kırsal bir ilde eğitim ile ilgili cinsiyet bazında ciddi bir sorun yaşanmadığına, bunun ise kadın lehine olumlu bir gelişme olduğuna yorumlanmıştır.

Örnekleme dâhil edilen kadınların %59’u evli, %39,5’i bekâr ve %1,5’i ise diğer yanıtını vermişlerdir. Yaşlara göre dağılımına bakıldığında, kadın katılımcıların %56,4’ü 30 ve altı yaş grubunda, %21,5’i 31-40, %16,4’ü 41-50, %4,6’sı 51-61 yaş arası ve %1’i ise 65 yaş üstüdür.

Tablo 5: Örneklemin Sosyo-ekonomik Özelliklerine Göre Dağılımı

Değişkenler	Seçenekler	N	%
Ortalama Aylık Geliriniz	500 TL Altı	10	5.1
	501-1000TL	64	32.8
	1001-1500 TL	36	18.5
	1501-2000 TL	42	21.5
	2001 ve Üstü	43	22.1
Kişisel Bilgisayarınız Var mı?	Evet	58	29.7
	Hayır	137	70.3
Menkul Kıymetler (Mevduat Hesabı, Hisse Senedi ve Bono, vb.)		13	6.7
	Gayrimenkul (Ev, Arsa ve Çiftlik vb.)	71	36.4
	Araba	59	30.3
	Hiç Biri	52	26.7
Daha Önce Yaşadığınız Yer	Köy-Kasaba	39	20.0
	İlçe	15	7.7
Yaşadığınız Yer	Şehir Merkezi	141	72.3
	Köy-Kasaba	17	8.7
	Şehir Merkezi	178	91.3

Tablo 5’te kadınların sosyo-ekonomik özellikleriyle ilgili bilgiler ele alınmıştır. Tabloya bakıldığında kadınların 64’ü (%32,8’i) aylık geliri 500-1000 TL arasındadır. 1001-1500 TL aylık gelire sahip olan kadınlar 42 (%21,5), 2001 ve üstü aylık gelire sahip olanlar ise 42 (%22,3) olup, 500 TL ve altında aylık gelire sahip olanların sayısı ise 10 (%5,1)’dur. Bu sonuçlara göre araştırma kapsamına dâhil edilen kadınların büyük çoğunluğu aylık gelire sahiptirler. Ancak aylık kazanç miktarı düşük seviyede kalmaktadır. Ancak 2000 ve üzerinde aylık gelire sahip olan kadın sayısının 43 (%22,1) kişi olması ayrıca dikkat çekmiş ve kadınlara sorulduğunda, yanıt olarak bunun aldıkları yüksek öğrenim sonucu kamu kurumundaki statüleriyle ilgili görevlerinden kaynaklandığını belirtmişlerdir.

Bunun dışında serbest meslek sahibi olanların gelir düzeylerinin yüksek olmadığı, neden olarak ise ilin nüfus miktarı ve hareketliliğinin düşük olduğunu belirtmişlerdir. Yine tablodan anlaşıldığı üzere, kadın katılımcıların %70,3'ünün kişisel bilgisayarları yoktur. %29,7'sinin ise vardır. Kadınların sahip oldukları mal varlığına bakıldığında, %36,4'ünün bir gayrimenkulü olduğu, %30,3'ünün arabası, %6,7'sinin ise menkul kıymetlerden herhangi birisine sahip olduğu görülmektedir. Bunlara karşılık %26,7'sinin ise hiçbir menkul ya da gayrimenkulü bulunmamaktadır. Daha önce yaşadıkları yere göre %72,3'ü şehir merkezinde, %7,7'sinin ilçede ve %20'sinin ise köy-kasabada yaşadıkları görülmektedir.

Tablo 6: Örneklemin Siyasi Özelliklerine Göre Dağılımı

Değişkenler	Seçenekler	N	%
Son Seçimlerde Oy Kullandınız mı?	Evet	182	93.3
	Hayır	13	6.7
	Fikrim Yok	-	-
Hangi Siyasi Partiye Oy verdiniz	CHP	94	48.2
	AKP	3	1.5
	BDP/BAĞIMSIZ	85	43.6
	Oy Kullanmadım	13	6.7
Herhangi Bir Partinin Üyesi misiniz?	Evet	17	8.7
	Hayır	178	91.3
Eşiniz Bir Partinin Üyesi mi?	Evet	41	21.0
	Hayır	131	67.2
	Görüş Belirtmedi	23	11.8
Şimdiye Kadar Adaylığınız Söz Konusu Oldu mu?	Evet	10	5.1
	Hayır	185	94.9
Herhangi Bir Derneğe Üye misiniz?	Evet	34	17.4
	Hayır	161	82.6
Kendinizi Siyasi Yelpazenin Neresinde Görmektesiniz?	Merkez Sol	34	17.4
	Merkez Sağ	15	7.7
	Sosyal Demokrat	42	21.5
	Milliyetçi Muhafazakâr	1	0.5
	Sosyalist	55	28.2
Koşullarınızın El Vermesi Durumunda, Aşağıdaki Hangi Seçilmiş Olmak İsterdiniz?	Hiçbiri	48	24.6
	Belediye Başkanı	37	19.0
	Milletvekili	91	46.7
	İl Genel Meclis Üyesi	42	21.5
	Muhtar	1	0.5
	Parti Yöneticiliği	24	12.3

Tablo 6 kadınların siyasi durumlarıyla ilgili bilgileri içermektedir. Tablo 6 incelendiğinde, kadın katılımcıların %17,4'ü herhangi bir derneğin üyesi olduklarını, diğerleri ise olmadıklarını belirtmişlerdir. Yine katılımcıların %28,2'si kendilerini siyasi yelpazede sosyalist, %21,5'i sosyal demokrat, %17,4'ü merkez sol, %7'si merkez sağ, %0,5'i milliyetçi muhafazakâr ve %24,6'sı ise kendilerini siyasi yelpazenin herhangi bir yerinde görmediklerini belirtmişlerdir.

Koşulların elvermesi durumunda hangi seçilmiş olmak istersiniz sorusuna katılımcıların %46,7'si milletvekili, %21,5'i il genel meclis üyesi, %19,0'u belediye başkanı, %12,3'ü muhtar ve sadece %0,5'i parti yöneticisi olmak istediklerini belirtmişlerdir. Bu sonuçlara göre araştırmaya dâhil edilen kadınların

ortam elvermesi durumunda siyasetin içinde aktif rol alabilecekleri ve aktif rol olarak ise milletvekili olmayı tercih ettikleri görülmüştür.

Verilerin toplanması ve analizi

Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme metodu kullanılmıştır. Nitel araştırmalarda çeşitli yöntemlerle veriler toplanabilmektedir. Bu metotlardan biri de görüşme (mülakat) metodu kapsamında yarı-yapılandırılmış görüşme metodudur. Bu metotta, araştırmacı görüşme sorularını önceden hazırlar ancak görüşme sırasında araştırılan kişilere kısmi esneklik sağlayarak oluşturulan soruların yeniden düzenlenmesine, tartışılmasına izin verilir (Ekiz, 2003: 62; Yıldırım ve Şimşek, 2006: 101-114). Buna göre bilgi toplama aracı olarak kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formu, üç bölümde yer alan toplam 29 sorudan oluşmuştur. Bunlardan 21'i katılımcıların demografik özelliklerini tespit için yöneliktir. Diğer 9 soru ise kadınların “siyasetin neresinde oldukları”, “olması gereken yerde olup olmadıkları” ve “eğer olması gereken yerde değil iseler nedenleri”nin neler olduğu ile ilgili görüşlerini içermektedir.

BULGULAR

İçerik analizi yazılı veya sözlü materyalin sistemli bir analizi olup söylenenin ya da yazılanın kodlanarak nicelleştirilmesidir. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Böylece sözel bilgi nicel veriye dönüştürülür (Kepenekçi, 1999; Yıldırım ve Şimşek, 2000: 221-250). Buna göre araştırmada kullanılan dokuz görüşme sorusunun analiz sonuçlarına ait bulgular şöyledir:

Kadınların Kendilerini Siyasetin Neresinde Gördüklerine İlişkin Görüşleri

Araştırmanın birinci alt sorusunun analizinde “kadınların kendilerini siyasetin neresinde gördükleri” incelenmiştir. Bu bağlamda yapılan betimsel analiz sonuçları Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7: Kendilerini Siyasetin Neresinde Gördüklerine İlişkin Kadın Katılımcıların Görüşleri

Değişkenler	N	%
Dışında/Kıyısında	78	40,0
Ortasında	76	39,0
İçerisinde	41	21,0
Fikrim Yok	-	-

Bireyin siyasetin neresinde olduğu, sözgelimi muhtar, encümen, belediye başkanı ve milletvekili olma, parti il ve ilçe teşkilatı yöneticiliği gibi doğrudan sorumluluk alıp almaması yanında; günlük yaşamda siyasi nitelikte yürüyüş, gösteri, toplantı, tartışma ya da siyasi nitelikteki platformlarda aldığı görev ve sorumluluklar ile bu tür etkinliklere aktif katılma durumlarına göre değerlendirilerek kullanılan ifadeler kategorileştirilmiştir. Böylece, Dahl’in

belirlediği boyutlardan (akt. Fedayi, 2011: 119) hangisinde kendilerini gördükleri kanısına varmak mümkündür.

Buna göre araştırma kapsamına alınan kadınların siyasal katılım düzeyi, “bilgi” boyutunda olduğu, ancak, “önemseme” boyutuna ise uzak olmadıkları görülmektedir. Nitekim Tablo 7 incelendiğinde kadınların %40’ı siyasetin dışında/kıyısında, %39’u ortasında ve %21’i ise kendilerini siyasetin ilerisinde/sorumluluk düzeyinde görmektedirler. Ancak dünya, ülke ve özellikle yaşadıkları ilin sorunlarına oldukça duyarlılık gösterdikleri de, kadınların siyasetin çok da dışında olmadığını göstermektedir. Nitekim katılımcı kadınlardan birinin; *“nasıl dışında olayım ki, görmüyor musunuz her geçen gün memleket kötüye gidiyor, barajlarla bizi boğmak istiyorlar”* şeklindeki ifadesi, ulusal çapta olduğu gibi, yörede de gelişen ve kendilerince yanlış olduğuna inandıkları uygulamalara karşı duyarsız olmadıklarına; buldukları yörenin insani ve sosyal sorunlarına karşı sorumluluk duymakla siyasetin oldukça yakınında ve içinde olduklarına yorumlanmıştır. Bilindiği üzere Tunceli’de Munzur ve Pülümür vadilerine yapılmak istenen çok sayıda baraj bulunmaktadır. Sadece Munzur Vadisi’ne yapılması planlanan baraj sayısı (HES) 8’dir. Tunceli’ye toplam 17 adet HES’in yapılması planlanmıştır. Bunların şu ana kadar 5’i yapılmış ve işletilmektedir. Diğerlerinin ise yapılması için çalışmalar sürdürülmektedir (Tunceli Valiliği, 2012: 33; http://www.radikal.com.tr/turkiye/munzurun_tehlikedeki_hazinesi-977885, 14.04.2014; Tunceli Emek Gazetesi, 21.01.2009). Durum bu noktada olunca Tunceli’de kadınların yaşadıkları doğal çevrenin barajlar vb. uygulamalarla inanç ve değerleriyle birlikte yok olacağına inandıkları, bu duruma seyirci kalamayacakları ve kalmadıkları görülmüştür. Nitekim Tunceli’de 8 Mart 2012 Kadınlar Günü nedeniyle, kadınların istek ve taleplerini belirlemek amacıyla Belediye tarafından yapılan bir araştırmada, kadın katılımcıların neredeyse tamamına yakını (%87’si) “barajların yapılmamasını” talep etmiştir. İkinci en önemli taleplerinin ise %52 ile “kadın sığınma evleri” olmuştur. (Tunceli Belediyesi, 2012). Bu sonuçlar Tunceli kadınının, çevresinde olup bitenlere duyarlı olduğu kadar, erkeğin tek taraflı baskısını kabul etmediğine yorumlanmıştır.

Bir başka katılımcının ise, *“kendimi tamamen siyasetin içinde görüyorum, çünkü kadın olarak sorunlarıma sahip çıkmak zorundayım”* demesi bir başka anlamlı bulunmuş, bunun ile kadın, hem erkek yapıya ve hem de sosyal ve insani sorunlara karşı duyarlı olduğuna yorumlanmıştır. Yine diğer bir katılımcı, *“siyasetin kenarında olmakla beraber tam odak noktasına doğru devam ediyorum”* (30 yaş altı), diyerek, siyasi duyarlılığın bir başka dikkat çekici örneğini vermiştir. Bu durum ise genç bayanların diğer yaş gurubundaki bayanlara göre siyasette daha aktif ve ileri düzeyde yer almaya açık oldukları anlamına yorumlanmıştır. Nitekim yüz yüze görüşmelerde genç bayanların ileri yaş grubundaki bayanlara göre daha heyecanlı ve sorunlara daha yakın durdukları gözlemlenmiştir.

Kadınların Siyasete Nasıl Baktıklarına İlişkin Görüşleri

Araştırmanın ikinci sorusunun analizinde araştırma kapsamına alınan kadınların, siyasete nasıl baktıkları incelenmiştir. Yapılan betimsel analiz sonuçları Tablo 8’de verilmiştir.

Kadınların siyasete katılım konusunda gönülsüz davrandıkları yönünde güçlü bir algı var. Buna ilişkin öne sürülen gerekçelerden biri, siyasetle ve siyasetçilerle “erkeksi” addedilen kişilik özelliklerinin (hırs, ataklık, sertlik, rekabetçi davranış, otorite gibi) ilintilendiriliyor olmasıdır. Ayrıca yapılan araştırmalara göre kadınlar siyaseti, oy kullanmakla sınırlı görmektedirler. Nitekim Esen ve Memişoğlu’nun (2007: 10) çalışma sonuçları, kadınların çok önemli bir çoğunluğunun siyasete katılımlarını, oy vermeye sınırlandırıyor. Ayrıca bu çalışmayla kadınların aktif siyasete katılım yönünde de bir eğilim gösterdikleri ortaya çıkmıştır. Türkiye’de buna ek olarak siyaset, kadınlara yakışmayacak denli kirliliği ve çetrefilli bir uğraş olarak görülmektedir.

Kadınların siyasete nasıl baktıklarına ilişkin yanıtları, siyasetin neresinde kendinizi görmekteyiz, sorusuna genel olarak, “sıcak bakmaktayım”, “soğuk bakmaktayım”, “iyi görmüyorum”, “ilgi duyuyorum”, “bana göre değil”, “nefret ediyorum”, “normal karşılıyorum”, “herkesin sorunudur” gibi benzer ifadeler şeklinde olmuştur. Bu ifadeler kendi içinde tasnif edildiğinde “sıcak bakma”, “soğuk bakma”, “normal bakma” ve “fikir belirtmeme” şeklinde maddeleştirilerek yüzde olarak Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8: Siyasete Nasıl Baktıklarına İlişkin Kadın Görüşleri

Değişkenler	N	%
Sıcak	133	68.2
Soğuk	26	13.3
Normal	36	18.5
Fikrim yok	-	-
TOPLAM	195	100.0

Tablo 8 incelendiğinde, araştırmaya katılan kadınlardan %68,2’si siyasete sıcak bakmaktadır. Soğuk bakanların oranı %13,3 ve normal karşılayanların oranı ise %18,5’tir. Sıcak bakanların siyaseti bilinçli olarak yaptıklarını, normal karşılayanların önemsedikleri ve soğuk görenlerin ise siyaseti ilgi düzeyinde gördükleri söylenebilir.

Cinsiyet ile siyasi katılım arasında ilişkinin varlığına yönelik yapılmış çokça araştırma bulunmaktadır. Araştırmalar, iktisaden gelişmemiş ve muhafazakâr toplumlarda siyasi katılım ile cinsiyet arasında negatif korelasyonun, ileri ve demokratik toplumlarda ise pozitif yönlü korelasyonun olduğunu göstermektedir. Özellikle geri toplumlarda kadının erkeğe göre siyasete daha az sıcak baktığı yönündeki bulguların (Kışlalı, 2007), oldukça geri bir sosyo-ekonomik yapıya sahip Tunceli’de pek de geçerli gibi görünmeyiş, üzerinde durulmaya değer görülmüştür. Bu konuda katılımcılardan birinin, “Hoşnut kalmasak bile - siyasetten- olması gereken bir şey olduğundan ülkemizde sıcak bakmak

zorundayız” şeklinde ifadesi, bir yerde kadının kendisini, toplumsal sorunların çözümünde sorumluluk sahibi görmesine yorumlanmıştır.

Yine görüşülen kadınların ifadeleri ve görüşme esnasında edinilen gözlemlere göre Tunceli’de kadının siyasal davranışı ileri, çağdaş ya da gelişmiş ülke kadın davranışları ile paralellik göstermektedir. Okuma/eğitim, kamuda ve özel sektörde çalışma, siyasi süreçte yer alma Tunceli kadını için oldukça olağan davranışlardır. Nitekim Tunceli’de kadınlar yaşamın her alanında yer almaktadır. Şehir içi dolmuşlarda kaptan olarak çalışmaktan, ayakkabı boyacılığına; terziikten, açılığa; işyeri işletmekten, sosyal ve siyasal tüm aktivitelere, sosyal paylaşım alanların neredeyse tümünü erkeklerle ayırım yaşamaksızın birlikte kullanabilmekte ve içinde yer alabilmektedir. Cinsiyete dayalı ayrımcılığın denilebilir ki Tunceli ayağında kadınlar lehine bir değişimin yaşandığı da araştırmacının gözlemlerine dayalı olarak söylenebilir. Hatta kadınların siyasi seçilmişliği bir yana bırakılırsa diğer tüm aktivitelere erkeklerle aralarında cinsiyete dayalı bir ayrımcılığın pek de yaşanmadığı söylenebilir.

İlde mevcut sivil toplum kuruluşları ile derneklere bakıldığında, tümünün yönetiminde ve üye profilinde önemli sayıda kadının yer aldığı görülür. İl Baro yönetimi, Ticaret Odası, Esnaf ve Sanatkârlar Odası Başkanlığı, Kamu Sendikalarının tümünde ve belli siyasi eğilimli derneklerin yanında, siyasi partilerin tümünün kadın kollarının aktif durumda olması, ayrıca parti il ve ilçe yönetimlerinde veya çeşitli sivil itaatsizlik girişimlerinde yer almaları bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

Kadınların Siyasi Kararlarını Nasıl ve Kimin İle Birlikte Verdiklerine İlişkin Görüşleri

Türkiye’de kadınların siyasal yaşamdaki görünümüne bakıldığında, toplumsal işbölümünün keskin bir şekilde işlediği söylenebilir. Kadınların geleneksel ayırım uyarınca, görünüm alanlarının sadece eş olma ve annelik rolleri ile sınırlandırılmış olması, onları siyasetten uzak tutmakta ve siyasetin yalnızca erkeğe özgü bir alan olarak kabulüne yol açmaktadır (Altındal, 2007: 74). Kadın, yaşamının her alanında olduğu gibi siyasi kararlarını da yalnız başına verdiği söylenemez. Gerçi batı ülkelerinde kadınların eşleriyle aynı partiye oy verme oranlarının yüksekliği ile Türkiye’deki karıştırılmamalı. Çokça kadın, özellikle kırsalda eşinin işaret ettiği siyasi tercihte bulunması olmazsa olmazlardandır. Keza siyasi davranışlarını kadın, erkeğin tanıdığı miktar ve alanda ne yönde göstermesi gerektiğine dikkat etmesi gerekir. Aksi durumda başına gelecekleri tahmin etmek zor olmasa gerek. Ancak bu davranış her yer ve yörede ve zamanda böyledir ya da aynı düzeyde kendisini göstermektedir anlamına gelmemelidir. Bu tür davranışlar iktisaden geri ve kapalı toplumlar başta olmak üzere, muhafazakâr toplumlarda yoğun olarak görülmektedir (Gökçimen, 2008; Çağlar, 2011; Üşür, 1998).

Kadınların “siyasi kararları kendiniz mi/nasıl vermektedirsiniz?” sorusuna verdikleri yanıtlar ve yüzdeleri Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9: Siyasi Kararları Kendilerinin Vermelerine İlişkin Kadın Görüşleri

Değişkenler	N	%
Evet	131	67.2
Hayır	15	7.7
Bazen	27	13.8
Fikrim Yok	12	6.2
Yanıtsız	10	5.1

Tablo 9’da da görüldüğü üzere kadınların büyük çoğunluğu siyasi kararlarını kendileri vermekte, siyasi nitelikli kararlarını erkeğin ipoteği altında görmemektedirler. Nitekim kadınların %67,2’si siyasi kararlarını kendileri verirlerken, %13,8’i bazen, %7,7’si kendileri vermekte ve %6,2’si ise bu konuda fikir belirtmemişlerdir. Bu soruyu yanıtsız bırakanların oranı ise %5,1’dir.

Kadının siyasi kararlara katılımı kapitalizmin ayak seslerinin gelmesi ile başlamış ise de, yaygın olarak ikinci dünya savaşından sonra, özellikle sosyalist devrimlerle yaygınlık kazanmıştır. Keza aynı şekilde siyasi kararların verilmesinde yalnız başına ve kendi iradesi ile karar verebilmesi çok daha karmaşık bir süreçtir. Çünkü kapalı toplumlarda, kadınların erkek ya da evin büyüğü olarak erkeğin iradesinin dışında siyasi nitelikli kararları verebilme ihtimali oldukça zayıf görülmektedir. Ancak, Tunceli’de bu siyasal davranışa aykırı bir durum yaşanmaktadır. Nitekim araştırmaya katılan bir kadın; *“siyasi kararları tabi ki kendim veriyorum. Siyaset bana çok sıcak geliyor ve son yıllarda daha çok uğraşmaya çalışıyorum.”* diyerek, siyasal katılımı nerede yer alması gerektiğini, verilen kararda kendisinin belirleyici olduğunu göstermektedir.

Zaten araştırma grubunda yer alan kadınların büyük çoğunluğu bu konuda oldukça kısa bir ifade olan “evet” ifadesini kullanmış olmaları, kadının Tunceli’de kadınların siyasi kararlarını kendilerinin verdiği yorulanmıştır.

Kadınlar Siyasetin Kendileri İçin Ne Anlama Geldiğine İlişkin Görüşleri

Kadınların siyaseti nasıl gördüklerine ilişkin algıları kadının demografik özellikleri yanında, önemli derecede içinde bulunduğu toplumun özelliklerine göre değişiklik göstermektedir. Araştırmalar siyasetin kadın için çok ve çeşitli şekillerde algılandığını göstermektedir (Kışlalı, 2007: 167-168-169). Bilginin egemen olduğu toplumlarda, kadının siyasete bakış açısı doğaldır ki, kapalı toplumlara göre çok daha farklı olacaktır. Diğer bir değişle, kapalı toplumlara göre açık ve çağdaş toplumlarda kadınlar, siyasi olarak toplumsal rollerinin bilincinde olarak siyasette daha aktiftirler.

Araştırma grubunda yer alan kadınların siyasetin kendileri için ne anlama geldiği sorusuna verdikleri yanıtlar ve yüzdesi Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10: Siyasetin Kendileri İçin Ne Anlama Geldiğine İlişkin Kadın Görüşleri

Değişkenler	N	%
Düşünmek	78	40.0
Sorun Çözmek	26	13.3
Yalan Söylemek	9	4.6
Anlam İfade etmemekte	1	0.5
Çıkarıcılık	22	11.3
Adam Kayırmak	26	13.3
Mücadele	31	15.9
İktidar Kavgası	2	1.0

Tablo 10’da görüldüğü üzere siyaset sizin için neyi ifade etmektedir /ne anlama gelmektedir sorusuna kadınların %40’ı düşünmek, %13,3’ü sorun çözmek, %4,6’sı yalan söylemek, %11,3’ü çıkar, %13,3’ü adam kayırmak, %15,9’u mücadele etmek ve %5’i ise bir anlam ifade etmediğini belirtmişlerdir.

Bu sonuçlar kadının Tunceli’de siyaseti önemli derecede yerinde ve doğru algıladığı söylenebilir. Bir katılımcı siyaseti; “*çaba, başarıya ve yükselmedir*”, bir başka katılımcı, “*toplumu daha iyiye daha doğruya yöneltme*”, diğer bir katılımcı ise, “*Toplumları yönetme konusundaki yetersizlikleri, eksiklikleri, hakları ve insanca yaşamının çabasındaki eylemidir*” şeklinde ifade etmiştir. Keza bu soruya bağlı olarak sorulan, “*siyaset herkesi ilgilendiren bir sorumluluk mudur?*” sorusuna verdikleri yanıtlar da kadının siyasete olumlu baktığını göstermektedir.

Kadınların, Siyasetin Herkesi İlgilendiren Bir Sorumluluk Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri

Kadının “siyaset herkesi ilgilendiren bir sorumluluk mudur?” sorusuna yanıtları ve yüzdeleri Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11: Siyasetin Herkesi İlgilendiren Bir Sorumluluk Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri

Değişkenler	N	%
Evet	161	82.6
Hayır	32	16.4
Fikrim yok	2	1.0

Siyaset herkesin ilgilenmesi gereken bir sorumluluk mudur? Sorusuna verilen yanıtların analizinde Tablo 11’de görüldüğü üzere “evet” diyenlerin oranı %82,6, “hayır” diyenlerin oranı ise %16,4’tür. “Bir fikrim yoktur.” diyenlerin oranı ise %1’dir.

Bu duruma ilişkin birçok katılımcının, siyasetin herkes gibi kadınları da ilgilendiren bir sorumluluk olduğuna ilişkin “*kesinlikle*” ifadesini kullanması oldukça manidar bulunmuştur. Diğer bazı katılımcılar siyaset için; “*Evet çünkü toplumun içinden olan bir durumdur. Hayatla bağlantılıdır*” ifadesini kullanmaları da dikkatleri çekmektedir. Nitekim Tablo 9’daki veriler de göstermektedir ki, Tunceli’de kadınların siyaseti öcü olmaktan çok, onu ülke gerçeklerine göre

yaşanması gereken eylemler bütünü olarak görmektedirler. Bu algılarının doğruluğunu ise günlük yaşamda bir şekilde gösterdikleri, araştırmacı tarafından da yakinen gözlemlenmiş ve görülmüştür. Kadınlar yönünden ayrımcılığa tabi tutulma konusunda yaşadıklarının yanında, Tunceli gibi küçük ve iktisaden geri kalmış bir ilde kadınların bu siyasal duyarlılıkları oldukça dikkat çekici bulunmuştur. Bu yönde kadın davranışlarının altında, Türkiye’de inanç ve kimlik sorunlarının çözümü noktasında oluşan duyarlılığın etkisi ve tabi ki teknolojinin sağladığı avantajların önemli rol oynadığı ileri sürülebilir.

İnançlarının Siyasal Davranışları Üzerine Etkisine İlişkin Kadınların Görüşleri

İnanç ile kendisini özgür görme arasındaki ilişki çeşitli araştırma sonuçlarına göre oldukça yüksek bulunmuştur. Nitekim Kışlalı (2007: 179), Türklerin İslam dinini kabulleri ile birlikte, kadının konumunun ağır ağır değiştiğini belirtmektedir. Türk geleneğinde kadının erkeklerle birlikteliği yan yana ve iç içe bulunması ve kız çocuklarına verilen önem, İran ve Arap kültürün de etkisiyle, 1070’lerden sonra giderek azalmıştır. Din bir taraftan toplumsal ve ekonomik koşullara yön verirken, öte yandan çoğu toplumda siyasal değerleri de şekillendirmektedir (Yücer, 1997: 14). Öte yandan, dini değerler, motifler ve semboller siyasete katılma konusunda teşvik edici olabilmektedir (Çaha vd., 1996: 213-214).

Tunceli kadını açısından bakıldığında, İslami inancın etkisinden çok, İslam ile bağdaştırmalarına karşılık, Aleviliği geleneksel İslam’dan farklı yaşadıkları ve bu nedenle de inançsal davranışlarında farklılık olduğu görülür. Nitekim bu farklılık kendilerini İslam ya da Müslüman olarak gören toplumun diğer kadınların giyim-kuşam, sosyal alanda yer alma, işgücüne katılım, değerler ve geleneklerden tutun da neredeyse tüm toplumsal yaşamda olduğu gibi, siyasal davranış bakımından da farklı oldukları söylenebilir. Tunceli civarında inançlar su, ateş, güneş, ay ve yüce dağlar ve ağaçlarla bütünleşmiş ve hâlâ da bu inançlar yoğun bir şekilde devam etmektedir. Yapılan bu araştırma sonuçlarına göre Alevi inancında olmalarının Tunceli’de kadınların siyasal davranışları üzerinde önemli derecede etkisinin olduğuna yorumlanmıştır. Böylece bu araştırma sonuçları da inancın siyasi katılıma etkisinin olduğunu gösterir olmasıyla, benzer araştırma sonuçlarını destekler görülmüştür.

Aleviliğin kadının daha özgür siyaset yapmasına etkisine ilişkin soruya kadınların cevapları ve yüzdeleri Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12: Alevi İnancına Sahip Olmalarının Daha Özgürce Siyaset Yapmalarına Etkisi İle İlgili Kadınların Görüşleri

Değişkenler	N	%
Evet	54	27.7
Hayır	55	28.2
Kısmen	37	19.0
Oldukça	49	25.1

Aleviliğin kadının siyaset yapmasına olumlu etki etmesine katılımcıların %27'si “evet” derken, %28,2'si “hayır”, %19,0'u “kısmen” ve %25,1'i ise “oldukça” yanıtını vermişlerdir. Bu bulgu, yani inancın siyasal davranış üzerine etkisi Duran'ın Tavşanlı-Kütahya örneği araştırma sonuçlarıyla da paralellik göstermektedir. Bu çalışmada görüş bildirenlerin büyük bir çoğunluğu, dini inanç, tutum ve geleneklerinin siyasal tercihlerinde belirleyici rol oynadığını belirtmişlerdir (Duran, 2005: 13). Katılımcılardan biri bu soruya; “*Evet, dini kimliğin siyasi görüşte belirleyici bir etken olduğuna inanmaktayım*” şeklinde yanıt vermiştir. Diğer bir katılımcı ise, “*Aleviler ilk zamanlardan beri yok sayılan bir topluluk olduğu için siyasette daha etkin rol oynamalı*”dır, şeklinde görüş belirtmiş. Bu ikinci ifadede Aleviliği, ötekileştirilmişlik, hakir ve yok sayılmışlık, kısaca ezilmişlik olarak algılama var. Bu durumdan kurtulabilmenin önemli bir yolu olarak siyaseti önerdiği anlaşılmaktadır. Öyle ki Aleviliği haksızlığa karşı bir duruş, bu duruşu ise siyasetle bir bütünleştirmişlik olarak algı söz konusudur. Katılımcıların neredeyse tamamı böyle bir yönde düşünce ya da algı içindedirler. Sohbet/görüşme esnasında kadınların çoğu zaman “*biz Aleviler*” ifadesini kullanmaları, Aleviliği ayrıca siyasal kimlik sahibi olmalarına vesile olarak algıladıklarına yorumlanmıştır. Hatta deyim yerinde ise, Alevilik bir din ya da mezhep/inanç olmaktan çok, araştırmaya katılan kadınlarca, kültür ve kimlik olarak algılandığı anlaşılmaktadır.

Bunların yanında bir katılımcı; “*elbette ki toplumumuzda ayırım çok fazla, fakat ben Alevilerin de, Musevinin de, Hıristiyanın da ya da farklı mezheplerinde kendi ibadet ve inançlarının gereğini yapamamaları konusunda hemfikirim. Mezhepçiliğe karşıyım fakat Aleviliğin gayet demokrat, medeni, haklara saygılı hümanist bir mezhep olduğunu söyleyebilirim. Bu sebeple Aleviler kararlarını kendileri alma noktasında daha medeni ilişkiler içerisindedirler. Çünkü diğer inançlarda genel olarak kadın ikinci plana itiliyor*” ifadesini kullanmıştır. Bu ifade derinlemesine analiz edildiğinde, Tunceli/Dersim kadını inanç bazında kendisini, Alevi olmakla siyasete katılma arasında pozitif bir ilişki kurduğu söylenebilir. Nitekim görüşülen kadınların önemli bir kesimi inançları ile siyasete yakın olmaları ve onu özgürce yapabilmeleri arasında olumlu görüş belirtmişlerdir.

Bazı katılımcıların aksi yönde fikir beyanları olmuştur. Bunlar Alevi inancının kadınların özgürce siyaset yapmalarına doğrudan bir katkısının olmadığını belirtmişlerdir. Ancak bunu hangi anlamda belirttikleri sorulduğunda, kendilerini genellikle ateist ve bir ideolojik yapıya sahip bir zeminde açıklamaya çalıştıkları görülmüştür. Nitekim bir katılımcının; “*kesinlikle katılmıyorum Alevilik bir mezheptir fakat siyaset düşüncedir dinsel değildir dinsel düşünce farklıdır, siyasal düşünce çok farklıdır*” ifadesini kullanmıştır. Benzer görüşü başka bir katılımcı, “*Alevi olmak ile özgür olma diye bir şey söylemek doğru olmaz. Alevilik ile özgürlük arasında ilişki olamaz*” şeklindeki ifadesi derinlemesine incelendiğinde, ifadenin arka planında ideolojik bir duruşun bulunduğu görülür. Diğer bir deyişle, bu yönde ifadelerde bulunan kadınların siyasette biraz daha ideolojik yapıya sahip buldukları görülmüştür. Dolayısıyla ideolojinin inancın

önüne geçmesi, böyle bir ifadeyi kullanmalarında etkili olması, Alevi olmak ile siyasette daha özgür hareket etmeleri gerçeğini ortadan kaldırmamaktadır. Nitekim Tunceli’de iki dönemdir belediye başkanlığına gösterilen kadın adayın seçilmesi bu kanıyı doğrular niteliktedir. Diğer bir ifadeyle Tunceli’de kadınların siyasetteki yeri salt inanç ya da ideoloji üzerinden açıklanması oldukça zor görünmektedir. Alevi inancında olmaları yanında siyasallaşma ile sahip buldukları ideolojik yapı her ikisi ve daha başkaca da etkilerin tesiri altında olduğu söylenebilir. Bir kere Kürt kimliği eksenli siyaset yapan partinin (BDP) Tunceli’de iki dönemdir gösterdiği kadın adayın, bir başka yerde gösterilmesi (sözelimi Mardin, Trabzon ya da Urfa vb.) ne kadar kabul görür, tartışılır. Ancak Tunceli halkının kadın adaya gösterdiği olumlu tepki bu anlamda inancın ve ideolojik sol siyasal düşünceyle başta olmak üzere, diğer bazı yan faktörlerle ilişkilendirilerek açıklanabilir.

Siyasetin Neresinde Olmak İstediklerine İlişkin Kadınların Görüşleri

Kadınların siyasetin neresinde olmalarına ilişkin soruya verilen cevaplar ve yüzdeleri Tablo 13’de verilmiştir.

Tablo 13: Siyasetin Neresinde Olmak İstediklerine İlişkin Kadın Görüşleri

Değişkenler	N	%
Kenar/Kıyısında	12	6,2
İçinde	77	39,5
İleri Bir Yerde	54	27,7
Fikrim yok	44	22,6
Yanıtız	8	4,1

Geçmişe göre kıyaslandığında kadınların siyasette aktif rol almak istedikleri ve bunu da önemli derecede yerine getirmeye başladıkları görülür. Nitekim siyasetin neresinde olmak istedikleri sorusuna verilen yanıtların analizine göre kadınların %6,2’si kıyısında/kenarında, %39,5’i içinde/ortasında, %27,7’si ileri bir düzeyinde (sorumluluk alma), yönünden görüş belirtirken %22,6’sı bir fikir belirtmemişlerdir. Yanıtlardan çıkan sonuç, Tunceli kadını kendisini siyasetin dışında görmek istemediği gibi, diğer kadınların da siyasetin içinde olmasını istemektedir. Bu durum, kadın olarak farkındalığının ve bilincinde olmanın iyi bir göstergesi olarak görülebilir. Nitekim siyasetin içinde ve ilerisinde kendilerini görenlerin tüm katılımcılara oranı %67’nin üzerindedir. Bu oldukça yüksek bir orandır. Bu bulgulara göre Tunceli’de kadınların siyaseti “önemsedikleri”; ilerisinde olmakla da “eylem” boyutunda ve siyaseti bilinçli olarak yaptıklarına yorumlanmıştır.

Koşulların Elvermesi Durumunda Hangi Seçilmiş Olmak İstediklerine İlişkin Kadınların Görüşleri

Kadınların siyasal hayata katılımının yetersizliğine ilişkin iki temel neden üzerinde durulmaktadır. Bunlardan biri ataerkil kültür ve kadın-erkek eşitsizliği, diğeri ise, kadın erkek eşitliği sorunudur (Toksabay Esen ve Memişoğlu, 2007; Berktaş, 2004).

Toprak ve Kalaycıoğlu'nun 2003 yılında Türkiye çapında 1.557 kadın ve 993 erkek üzerinde yaptığı araştırma sonuçlarına göre, kadınların siyasette daha az yer almalarının nedeni “kadınlara siyasette fırsat tanınmaması” olarak görülmüştür (Toprak, 2004). Koşulların elvermesi durumunda kadınların hangi seçilmiş olmak istediklerine ilişkin soruya verdikleri cevaplar ve yüzdeleri Tablo 14’te verilmiştir.

Tablo 14: Koşulların Elvermesi Durumunda Hangi Seçilmiş Olmak İstediklerine İlişkin Kadın Görüşleri

Değişkenler	N	%
Belediye Başkanı	37	19.0
Milletvekili	91	46.7
İl Genel Meclis Üyesi	42	21.5
Muhtar	1	0.5
Parti Yöneticiliği	24	12.3

“Koşullarına elvermesi durumunda hangi seçilmiş olmak istersiniz?” sorusuna araştırma kapsamına alınan kadınların verdikleri yanıtlar Tablo 14’te verilmiştir. Buna göre kadınların %46,7’si milletvekili olmak istemektedirler. %21,5’i İl Genel Meclisi üyesi, %19’u Belediye Başkanı, %12,3’ü Parti yöneticisi ve sadece %0,5’i muhtar olmak istediğini belirtmiştir. Kadınların siyasetin neresinde olmaları gerektiğine ilişkin çoğunlukla kendilerini milletvekili olarak görme yönünde görüş belirtmeleri oldukça manidar bulunmuştur. Bu bulgu, yukarıda siyasete ilişkin görüşlerle de bir tutarlılık göstermektedir. Bunun yanında kadınların kendilerini milletvekili olarak görmek istemeleri, sorunların çözüm yerleri konusunda da bilinçli olduklarına yorumlanabilir. Nitekim meclis son ve nihai karar organı olarak, kadınlar yönünden bilinerek tercih edilmesi önemsenmelidir.

Öte yandan bulgular ile yıllara ve seçim dönemlerine göre kendilerini hangi seçilmiş olarak görmek istedikleri arasında Tunceli kadını yönünden bir tezatlığın varlığı dikkat çekicidir. Tablo 14 incelendiğinde görüleceği üzere, Tunceli’de kadın siyasete yakın bir yerdedir. Buna karşılık seçilmiş olarak aynı yakınlıkta değildir. Nitekim milletvekili olamadıkları görülmektedir. İlçe belediyeleri, belediye encümenleri, muhtar ve il encümenleri yönüyle irdelendiğinde de durum çok da kadın yönünden iç açıcı görünmemektedir. Diğer bir ifade ile Tunceli’de il encümeni bir kadına karşılık, diğer 16 il encümeni erkektir. Önceki yıllarda da durum farklı değildir. Muhtar olarak kadın, ne Tunceli merkez ne de ilçe ve köylerinde görülmemektedir. Belediye meclis üyesi olarak sadece Hozat’ta 2 ve Pertek’ta 1 kadın üye bulunmaktadır (Tablo 15).

Tablo 15: 2009 Yerel ve 2011 Genel Seçim Sonuçlarına Göre Seçilmiş Kadınların Seçildikleri Siyasi Kuruma Göre Dağılımı (Tunceli)

Yerleşim Yeri	Belediye Başkanı		Belediye Meclis Üyesi		İl Genel Meclis Üyesi		Muhtar	
	K	E	K	E	K	E	K	E
Tunceli/Merkez	X	-	-	9	1	2	-	77
Hozat		x	2	7	-	2	-	28
Ovacık		x	-	7	-	2	-	38
Pertek		x	1	8	-	2	-	45
Nazimiye		x	-	9	-	2	-	23
Pülümür		x	-	9	-	2	-	49
Çemişgezek		x	-	9	-	2	-	32
Mazgirt		x	-	9	-	2	-	46
Toplam	1	7	3	67	1	16	-	338

Kaynak: Tunceli Valiliği, ilçe kaymakamlıkları ve belediye web sitelerinden derlenmiştir (08.04.2012).

Siyasette Olması Gereken Yere Engel Olan Nedenlere İlişkin Kadınların Görüşleri

Siyasette olmaları gereken yere gelebilmelerine engellere/nedenlere ilişkin kadın görüşlerinin yüzdeleri Tablo 16'da verilmiştir.

Tablo 16: Siyasette Olması Gereken Yere Engel Durumlara İlişkin Kadın Görüşleri

Değişkenler	N	%
Kendime olan güvensizliğim	14	7.2
Mali imkânlar	17	8.7
Yasal düzenlemeler	21	10.8
Kullanıldığım hissi var	13	6.7
Diğer	111	56.9

Elde edilen bazı veriler Türkiye'de kadınların %25,5'i siyasal yaşama çok seyrek bir biçimde katılırken, ancak %3'ünün yoğun bir biçimde katıldığını göstermektedir. Oysa siyasal yaşama çok seyrek olarak katılanların oranı erkeklerde %69'a inerken yoğun bir biçimde katılanların oranı %14,2'ye çıkmaktadır. Kadın erkek davranışları arasındaki fark, bu noktada çok dikkat çekicidir (Kışlalı, 2006: 158). Bununla beraber, kadının siyasi temsil düzeyinin artmasında çoğu zaman önüne geçen farklı faktörler, toplumsal cinsiyete dayalı işbölümü, sosyo-ekonomik faktörler, siyasal kültür, siyasal bilinç ve siyasal ilgi, siyasal sistemin yapısı ve işleyişi olarak görülmektedir (Çaha, 2011).

Tablo 16 incelendiğinde görüleceği üzere, siyasette olmaları gereken yerde olmayışlarına neden olarak, araştırma kapsamına dâhil edilen kadınların %9,7'si ailelerini, %7,2'si kendilerine olan güvensizliği, %8,7'si mali imkânsızlıkları, %10,8'i yasal düzenlemeleri, %6,7'si kullanılma hissi oluştuğunu ve %56,9'unun ise diğer nedenleri (parti teşkilatları, yasal düzenlemeleri vb.) görmüşlerdir. Bu sonuçlar UNDP'nin (2006) araştırma sonuçlarıyla da paralellik göstermektedir. Ayrıca UNDP (2006), Gökçimen (2008), Minbaş (1996) ve Üşür (2000)'ün

araştırma sonuçlarıyla da örtüşmektedir. UNDP (2006)'nin araştırma sonuçlarına göre, araştırmaya katılan kadınların siyasi karar alma sürecinde az bir oranda temsil edilmelerinin en önemli sebebi “Kadınlara şans verilmediği” görüşüdür. Sırasıyla, kadınların siyasi karar alma sürecine katılmalarına engel olarak, “kadınların ailevi sorumluluklarının daha önemli olduğu” (%50), üçüncü nedeni ise “kadınların özgüven eksikliği” (%43) olarak ortaya çıkmaktadır. “kadınların yeterince eğitilmiş olmadıklarını düşünen ve bundan dolayı siyasette az bir oranda temsil edildiklerini düşünenlerin oranı %37, kadınların yeterince hırslı olmadığından dolayı siyasette az bir oranda temsil edildiklerini düşünenlerin oranı ise %32’dir.

Gökçimen (2008: 46) araştırmasında, geleneksel cinsiyet rolleri, eğitim, gelir ve karar süreçlerine katılım kriterleri açısından Türkiye’de cinsler arasında fırsat eşitsizliği, siyasi partilerin yapısı ve kadın kollarının güçsüzlüğü kadınların siyasal süreçlere katılımını engelleyen önemli etkenler olarak tespit etmiştir. Aynı şekilde, Minibaş (1996) ise araştırmasında, kadınların siyasal yaşama özgürce katılmaları eğitim düzeyleri, çalışma yaşamındaki yerleri, evli olup olmaları, gelir düzeyleri, kentleşme düzeylerine bağlı olarak genişleyebildiği sonucuna varmıştır (Minibaş, 1996: 178’den akt. Geçgin, 2009: 627). Bunlarla beraber, ülkemizde siyasi partilerin yapısı ve kadın kollarının güçsüzlüğü, partilerin kadın erkek eşitliğine bakışı önemli engellerdendir (Üşür, 2000: 210).

Katılımcılardan birinin “*Siyasi partilerin kadına ilişkin uygulamalarının kısıtlı olması ve kadını bir araç olarak kullanmaları buna engeldir*” ifadesini kullanmıştır. İfade derinlemesine analiz edildiğinde, Türkiye genelinde olduğu gibi Tunceli’de de kadınlar siyasetin her yer ve aşamasında önemli derecede buldukları halde, karar sürecine birer seçilmiş olarak nedense alınmamaktadırlar. Nitekim Tunceli tarihinde, Osmanlı dönemi de dâhil, kadın milletvekili bulunmamaktadır. Merkez ilçede son iki dönemdir kadının belediye başkanı seçilmesi, biraz da ülkede baş gösteren Kürt eksenli siyasetle ilişkilidir. Ancak Kürt eksenli de olsa, kadının iki dönemdir merkez ilçeye belediye başkanı olarak seçilmesi oldukça manidardır. Bu durum başka bir ilde gerçekleşmiş de değildir. Gerçi Türkiye tarihinde bu durum bir zamanlar yaşanmış ve nitekim ilk olarak 1930’da Yusufeli’nin Kılıçkaya Belediyesine belediye başkanı olarak bir kadın seçilmiştir. Daha sonra 1950 yılında Mersin il belediye başkanı olarak da bir kadının seçildiği görülür. Sonraki yıllarda kadın belediye başkanı sayısında beklenen artış görülmemiştir. Bu durumla ilgili, “*yoğun bir şekilde devam etmek isterim. Kadınların siyasetten uzaklaşmalarına karşıyım. Erkeklerle mücadele etmek çok zor*” ifadesi, derinlemesine analiz edildiğinde, bu ifadenin altında, siyasi partilerde erkek egemen yapıya bir itirazın olduğu görülür.

Bir başka katılımcı ise bu durumu; “*Kadınların siyasette olması gereken yere ilişkin engeller çoktur. Güvenlik kuvvetlerinden korkulmaktadır. Kadın isterse, istediği siyaseti yapabilir. Maddi imkânlar. Kadınlara engel çocukları var*” şeklinde ifade etmiştir. Diğer bir ifade ile gözaltına alınma ya da cezaevine düşme risk ve korkusu kadını siyasetten uzak tutmakta. Çünkü yapılan siyasetin bedeli

cezaevine ya da gözaltına alınma riskiyle doludur. Bu durumda aile ilişkileri zedelenebilir, evdeki çocuklar ve varsa yaşlıların yaşamları riske girebilir.

Siyasette olması gereken yerde olmama ve bu duruma engeller boyutunda Tunceli’de kadınların görüşleri bir bütün olarak değerlendirildiğinde, önemli derecede işin mali imkân ve olanaklar yanında siyasi partilerin örgütsel yapılarıyla ilişkili olduğu görülür. Yoksa kadının erkeğe göre ikinci planda tutulması söz konusu değildir. Diğer bir ifadeyle, Tunceli’de kadın, siyasete katılmada erkeği kendisine ciddi bir engel olarak görmemektedir. Günümüzde aktif siyasetin alan boyutunda yapılmasında para çokça bir şey ifade etmese de, seçilmişlik boyutunda oldukça bir anlam ifade etmektedir. Kadının siyasetin karar sürecine bilfiil katılabilmesi için öncelikle mali imkânların elvermesi gerekmektedir. Öte yanda parti teşkilatların erkek egemen yapıdan kurtarılması da gereklidir. Daha sonra kadın yönünden siyasal katılıma engellerin aşılması çok daha kolaylaşmış olur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Siyasete ilgi ve siyasal eğilim konuları toplumların yapısına göre farklılıklar gösterir (Yeşilorman, 2006: 1). Toplumunu oluşturan bireyler fiziki, sosyal, kültürel, ekonomik ve eğitim düzeyleri açısından birbirlerinden farklıdırlar. Bu farklılıklar da bireylerin yalnızca siyasal katılmayla ilgili tercihleri üzerinde (Duran, 2007) değil, aynı zamanda siyasetteki yer ve önemi üzerine de etkili olmaktadır. Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de siyasal yaşam erkekler tarafından belirlenmektedir; oyunun kuralları, iyi-kötü tanımlamaları, yaşam değerleri ve alışkanlıkları bu belirlemeler çerçevesinde oluşmaktadır (2008: 44). Demokratik yönetim anlayışının temel taşı olan siyasi parti olmadan demokrasi işlerliğini sağlayamaz. Demokratik bir yönetim, tüm vatandaşların cinsiyet ayrımı yapmaksızın karar alma mekanizmalarında, sosyal, siyasal, kültürel hayatın her alanında eşit olarak temsil edilebilmeleriyle mümkündür. İskandinav ülkeleri hariç çoğu ülkede kadının siyasal katılım ve karar organlarında yeterince temsil edilmemektedir (Çağlar, 2011: 15). Bu durum Türkiye içinde geçerlidir. Nitekim Türkiye siyasi yapılanmasında kadınlar, erkek egemen yapı gereğince aktif siyaset yapma anlayışından uzak kalmaktadırlar. Bu nedenle kadınlar siyasetin temel aktörleri olmak yerine, ancak erkeklere bağımlı ve erkek siyasetçilere eklenerek siyaset yapan birer yardımcı fonksiyonu içinde kendilerini gösterebilmektedir (Altındal, 2009: 365). Ancak çalışma bulgularına bakıldığında, Tunceli’de kadınlar siyasetin çok da uzağında görünmemektedirler. Bu bulgu Türkiye koşullarında iktisaden geri toplumsal bir yapıya sahip olmasına karşılık, Tunceli’de kadınların siyasete yakın durmaları önemli görülmüştür. Çünkü benzer sosyo-ekonomik yapıya, hatta daha ileri ekonomik kalkınmışlık yapısına sahip yerlerde yapılan araştırma sonuçlarıyla tezatlık bulunmaktadır. Keza siyasete bakış açıları içinde aynı şeyi söylemek mümkündür. Nitekim araştırmaya dâhil edilen kadın katılımcılar, siyasete nasıl baktıklarına ilişkin görüşleri analiz edilmiş ve sonuç olarak sıcak baktıkları, yani “bilgi” boyutunda yer aldıkları görülmüştür. Bilgi

boyutunda siyasette yer almak, olaylar ve sorunlara yakın olmak yanında siyasette sorumluluk üstlenmek anlamına gelmektedir (Dahl'dan akt. Fedayi, 2011: 119).

Katılımcıların siyasi kararları nasıl aldıklarına bakıldığında, %67,2 gibi yüksek bir oranda kendileri aldıklarını ifade etmeleri, erkek egemen yapının etkili olmadığına yorumlanmıştır. Özellikle kırsal alanlarda erkek egemenliği belirgin bir şekilde aile ve toplum içinde görülmekte ve bu egemenlik kadının siyasi kararlarını kendisi vermesine olumsuz etki etmektedir. Ancak bu durum Tunceli için belirgin değildir.

Araştırmanın siyasetin kendileri için ne anlama geldiği bulgularına göre, “düşünmek” olduğu sonucuna, diğer bir deyişle, sorunlara kafa yorma olarak algılandığı kanısına varılmıştır. Bu bulguya yüz yüze görüşmeler de varılmıştır. Görüşülen kadınlar, özellikle yöre sorunlarına yönelik çokça düşündüklerini, yorumlar ve çözümler geliştirdiklerini belirtmişlerdir. Nitekim siyasetin herkesi ilgilendiren bir sorumluluk alanı olduğu yönünde görüş belirtmeleri de bu bulguyu destekler niteliktedir.

Araştırma bulgularının en önemli ve dikkat çeken, inançlarının siyasi katılımı ya da siyasete yakın olmaya olan pozitif yönlü etkisidir. Diğer bir ifadeyle, kendilerini Alevi olarak tanımlamaları ile özgürce hareket etme, erkeklerle cinsiyete dayalı ayırım yaşamama ve dolayısıyla siyasetle ilgilenmeleri arasında olumlu bir ilişki bulunmaktadır. Nitekim muhafazakâr ve milliyetçi toplumlarda kadının siyasetteki yeri ve önemi geri plandadır. Buna karşılık liberal ve demokratik ülkelerde kadın siyasete çok daha yakındır. Öte yanda bazı din ve inançlar kadının toplumsal ve siyasi olaylar içinde yer almasına kapalıdır. Türkiye koşullarında yaşanan ve görünen yönüyle muhafazakâr aileler ve yöreler kadına siyasette özgür iradeleriyle hareket imkânı vermemekte ve de sınırlandırmaktadır. Tunceli'de bunun aksi durumun yaşanması, kadın yönünden olumlu siyasi ortamın varlığına yorumlanmıştır.

Siyasetin neresinde olmak istersiniz sorusunun yanıtlarına bakıldığında, katılımcıların büyük çoğunluğunun siyasetin ileri bir yerinde olmak istedikleri anlaşılmıştır. Bu bulgu önceki siyasete bakış ve nasıl görmek istedikleri bulgularıyla uyumaktadır. Koşulların elvermesi durumunda milletvekili olmak istemeleri de bu sonuçları desteklemektedir. Çünkü siyasette en aktif ve ileri nokta halkı mecliste temsil etmektir. Bunu kadının istemesi, siyasette oldukça aktif olma yönünde bir beklenti içinde olduklarına yorumlanabilir. Ancak aynı araştırma sonuçları, Tunceli'de de kadının son tahlilde siyasetin nesnesi olmaktan kurtaramaması önemli bir çelişki olarak görülmüştür. Gerçi 2005 ve 2009 yerel seçimlerinde merkez ilçeye iki dönem kadın belediye başkanının seçilmiş olması bu gerçeği ortadan kaldırmaya yetmemektedir. Çünkü belediye başkanlığı dışında muhtar, belediye meclisi ve il genel meclis üyeliği, il ve ilçe parti başkan ve yönetim kurulu üyeliği gibi seçimle gelinilen siyasi statüler/yerler bulunmaktadır. Buralara bakıldığında neredeyse kadın yok denecek kadar az temsil edilmekte ya da seçilmektedir. Bu duruma engellere ilişkin görüşlerine bakıldığında, kadınların

büyük bir çoğunluğu kendilerine olan güvensizlik, mali imkânlar, yasal düzenlemeler ile kendilerinin kullanılabilmesi korkusu dışında “diğer” nedenleri göstermişlerdir. Yüz yüze yapılan görüşmelerde diğer nedenler olarak, iş ve aile yaşamları, seçilememe korkusu, riskli oluşu, seçilme durumunda yapmak istediklerini yapamama korkusu gibi nedenleri ileri sürmüşlerdir.

Genel itibariyle verilerden çıkarılması gereken; Türkiye’de olduğu gibi Tunceli’de de kadının siyasal yaşama büyük oranlarda aktif katılımını engelleyen çeşitli toplumsal, siyasal, kültürel, ekonomik, ailevi nedenler bulunmaktadır. Türkiye genelinde geleneksel ataerkil aile ilişkilerinden kaynaklanan etkenler ağırlıkta olmakla birlikte, bu engellerin Tunceli özelinde kadının siyasal yaşama katılımına önemli sayılabilecek oranda engel teşkil etmediği kanısına varılmıştır. Ancak tüm bunlara rağmen, Tunceli’de kadının sahip bulunduğu sosyo-ekonomik ve kültürel ortamın kendi lehine bir ortam olmasına rağmen, siyasetin nesnesi olmaktan kurtulamadıkları sonucuna varılmıştır.

Son tahlilde, kadının siyasetin istenilen yerinde yer alıp ve giderek gereken önem ve değere mazhar olabilmesi bir demokrasi sorunu olmaktadır. Buna göre kadınların demokrasi mücadelesinde tek taraflı cinsiyet eksenli mücadele yerine, sistemden zarar gören tüm bireylerle ortak hareket etmeleri gerekmektedir. Bir diğer ifadeyle kadın kendilerine kâğıt üzerinde verilen hakları, emek ürününe dönüştürmek durumundadır. Öte yandan, siyasete en az “bilgi” düzeyinde katılmalarını sağlayacak ortamların oluşturulması gerekmektedir. Bununla birlikte, kadınların iş, eğitim ve sosyal güvenceye kavuşmaları gerekmektedir. Ekonomik bağımsızlığını kazanmaları, bağımsız düşünme, hareket etme ve karar almalarına önemli derecede ortam sağlayacaktır. Ayrıca siyasi partilerin kadınlara yönelik kota belirleme politikalarının uygulamaya dönüşebileceği şekilde yasal düzenlemelere gidilmelidir.

KAYNAKÇA

- Akbulut, Ö. (2004). Yerel seçimlerin yerelliği. *Kamu Yönetimi Dünyası Dergisi*, 17 (18): 1-9.
- Altan, C. (2011). Eğitim-siyasal eğilim ilişkisi. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 12 (1): 313-319.
- Altındal, Y. (2009). Erkeksi siyasetin 'erk'siz dublörleri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12 (21): 351-367.
- Arikboğa, E. (2009). Yerel yönetimlerde temsil ve kadın üyeler: Kadın adayların önündeki görünmez engeller. *Türk İdare Dergisi*, (463-464): 15-43.
- Aydemir, D, ve Aydemir, E. (2011). *Türk siyasetinde kadın: Çok oluyoruz*. USAK Sosyal Araştırmalar Merkezi, USAK Raporları, No 11-05.
- Berktaş, F. (2004) Kadınların insan haklarının gelişimi ve Türkiye. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi, Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları, No: 7.
- Çağlar, N. (2011). Kadının siyasal yaşama katılımı ve kota uygulamaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Dergisi*, 3 (5): 56-79.
- Çaha, Ö. (1999). *Seçmen davranışını belirleyen değerler*. Ankara: Sosyal Araştırmalar Merkezi.
- Çaha, Ö., Toprak, M. ve Dalmış, İ. (1996). Siyasal parti üyelerinde siyasal katılım düzeyi: Kırıkkale örneği. *Yeni Türkiye Dergisi*, (9): 205-247.
- Çakır, S. (1996). *Osmanlı kadın hareketi*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Çakır, S.(1991). Osmanlı kadın dernekleri. *Toplum ve Bilim*, (53): 139-159.
- Çukurçayır, M. A. (2000). *Siyasal katılma ve yerel demokrasi*. Ankara: Yargı Yayınevi.
- Dahl, R. (1963). *Modern political analysis*. New Jersey: Prentice- Hall.
- Dinç, M. (2002). Bugünün Türkiye'sinde kadınların siyasal katılımı ve katılım arttırmaya yönelik çözüm önerileri. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Doğramacı, E. (1997). *Türkiye'de kadının dün ve bugün*. Ankara: İş Bankası Yayınları.
- Duran, H. (2005). *Siyasal katılmayı etkileyen faktörler üzerine bir araştırma: Tavşanlı-Kütahya örneği*. <http://sbe.dpu.edu.tr/13/131-152.pdf> (08.12.2013).
- Dünya Bankası (2013). *Toplumsal cinsiyet eşitliği ve kalkınma*. <http://www.worldbank.org> (07.12.2013).

Ekiz, D. (2003). *Eğitimde araştırma yöntem ve metotlarına giriş: Nitel, nicel ve eleştirel kuram metodolojileri*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Esmer, Y. (2002). Seçmen davranışı açısından 3 Kasım seçimleri. *Milliyet*, 12-13-14-15, Kasım 2002.

Eşbah, A. (2006). Modernizm postmodernizm ayrımında kadın ve siyaset. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.

Fedayi, C. (2011). *Siyaset bilimi*. Ankara: Kadim Yayınları.

Fırat Kalkınma Ajansı (Temmuz 2011). *Tunceli yatırım fırsatları*. Tunceli.

Geçgin, E. (2009). “Türkiye’de Kadınların Siyasal Katılımı: Ankara’da AKP’li ve CHP’li Kadın Karşılaştırması”. *VI. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Toplumsal Dönüşümler ve Sosyolojik Yaklaşımlar, Bildiri Kitabı*: İçinde 624-651. 1-3 Ekim 2009, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.

Gökçimen, S. (2008). Ülkemizde kadınların siyasal hayata katılma mücadelesi. *Yaşama Dergisi*, (10): 5-60.

İslamoğlu, H. (2011). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri (SPSS uygulamalı)*. İstanbul: Beta Basım.

KA-DER (2007). *Kota el kitabı*. Ankara: Yalçın Matbaacılık.

Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM). (2007). *Türkiye’de kadının durumu raporu*. Ankara.

Kalaycıoğlu, E. (1983). *Karşılaştırmalı siyasal katılma: Siyasal eylemin kökenleri üzerine bir inceleme*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları.

Kalaycıoğlu, E. (1999). The shaping of party preferences in Turkey: Coping with the post-cold war era. *New Perspectives on Turkey*, 20 (Spring):47-76.

Kapani, M. (2010). *Politika bilimine giriş*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kışlalı, A. T. (1996). *Siyaset bilimi*. Ankara: İmge Yayınları.

Kışlalı, A. T. (2006). *Siyasal sistemler, siyasal çatışma ve uzlaşma*. Ankara: İmge Yayınları.

Kızıloluk, H. (1999). Cumhuriyet döneminde kadına verilen siyasal haklar ve bunun siyasal katılım üzerindeki etkileri. *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (22): 211-226.

Nedret, Ç. (2011). Kadının siyasal yaşama katılımı ve kota uygulamaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 3 (4): 56-79.

Negiz, N. (2008). *Türkiye’de yerel siyasette kadının konumu: Siyasetçi kadınlar gözüyle eleştirel bir değerlendirme. Yerel Siyaset*. İstanbul: Okutan Yayıncılık.

Ökten, Ş. (2009). Toplumsal cinsiyet ve iktidar: Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nin toplumsal cinsiyet düzeni. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2 (8): 302-313.

Öztekin, A. (2007). *Siyaset bilimine giriş*. Ankara: Siyasal Yayınları.

Sallan, G. S. (2003). Dünyada ve Türkiye’de feminizm ve kadın hareketi. *Çağdaş Kamu Yönetimi I: İçinde 125-150*. Ankara: Nobel Yayın.

Sancar, S. ve Ayça, B. (2006). *Turkey: Country gender profile*. www.jica.go.jp/global/genwid/report/pdf/e06tur.pdf (08.12.2013).

Savran, G. A. (2006). *AB’nin toplumsal cinsiyet eşitliği politikaları. Birikim*, (204): 40-54.

Tekeli, Ş. (1982). *Kadınlar ve siyasal-toplumsal hayat*. İstanbul: Birikim Yayınları.

Tekeli, Ş. (1998). *Kadınlar için yazılar*. İstanbul: Alan Yayıncılık.

Toksabay Esen, A. ve Oya M. (2007). *Siyasetin cinsiyeti*. <http://www.tepav.org.tr/tur/admin/dosyabul/upload/Siyaset%20ve%20kadin%20son%20hali.pdf> (07.12.2013).

Toprak, Z. (1994). Türkiye’de siyaset ve kadın: Kadınlar Halk Fırkası’ndan Arşivulusal Kadınlar Birliği Kongresi’ne (1923-1935). *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, (2): 5-12.

Tunceli Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2009). *Tunceli kültür envanteri*. Tunceli.

Tunceli Belediyesi (2012). *Faaliyet raporu*. Tunceli.

Tunceli Valiliği. (2012). *Tunceli il yillığı*. Ankara: Anıt Matbaa.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti’nin Ülke Programı Belgesi (ÜPB). (2006). *Siyaset ve kadın kamuoyu araştırması değerlendirme raporu*. <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/presscenter/pressreleases/2006/11/14/women-in-politics-survey-report/> (09.12.2013).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2009). *Türkiye istatistik yillığı*. Ankara.

Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD). (2008). *Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitsizliği: sorunlar, öncelikler ve çözüm önerileri. kadın-erkek eşitliğine doğru yürüyüş: eğitim, çalışma yaşamı ve siyaset raporunun güncellemesi*. <http://www.tusiad.org:7979/FileArchive/KADINRAPOR.pdf> (08.12.2013).

United Nations Development Fund (UNDP). (2006). *Türkiye’de siyaset ve kadın kamuoyu araştırması raporu*. İstanbul: Konsensüs Araştırma Danışmanlık.

Üşür, S. S. (1997). *Siyasal yaşam ve kadınlara destek politikaları*. Ankara: Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınları.

Üşür, S. S. (1998). “Siyasal alanda cinsiyetçilik ve kadınların söylemsel kuşatılması”. O. Çitçi (Der.) *20. yüzyılın sonunda kadınlar ve gelecek konferansı*, 11-27 Kasım 1997, Ankara: TODAİE Yayın no: 285, İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi Yayın No: 16.

Üşür, S. S. (2000). Siyasal süreçlere katılımında kadın-erkek eşitliği, kadın-erkek eşitliğine doğru yürüyüş. *Eğitim, çalışma, yaşamı ve siyaset*: İçinde 197-258. İstanbul: TÜSİAD Yayınları.

Yeşilorman, M. (2006). Siyasal sosyalizasyon sürecinde sosyo-ekonomik faktörlerin rolü. *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, (36): 1-46.

Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

YSK (Yüksek Seçim Kurulu) (2011). *2011 Genel seçim sonuçları*. Ankara.